

Gebiedsontwikkeling GrensPark Kempen~Broek en Drielandenpark

JAARVERSLAG 2013

*Gebiedsontwikkeling
GrensPark Kempen~Broek
en Drielandenpark*

JAARVERSLAG 2013

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
HOOFDSTUK 1 VRIJWILLIGE KAVELRUIL: NATUUR EN LANDBOUW HAND IN HAND	
1.1 Een bijzondere aankoop: de Loozerheide	5
1.2 Ambitie 2014	10
1.3 Met wie werken we samen	11
HOOFDSTUK 2 NATUURLIJKE BEGRAZING	
2.1 De Tauros in het Kempen~Broek	13
2.2 Schotse hooglanders in het Drielandenpark	14
2.3 Met wie werken we samen	16
HOOFDSTUK 3 WERKEN AAN WATER	
3.1 Moeras- en beekherstel in het Kempen~Broek	19
3.2 Venherstel in het Kempen~Broek	21
3.3 Bronweides herstellen in het Drielandenpark	21
3.4 Met wie werken we samen	22
HOOFDSTUK 4 WERKEN AAN DIERSOORTEN	
4.1 Otter	25
4.2 Kraanvogels	27
4.3 Wespandief	27
4.4 Hazelmuis	28
4.5 Roofdieren	30
4.6 Dood doet Leven voor aaseters	33
4.7 Met wie werken we samen	35
HOOFDSTUK 5 BEWONERS EN BESTUURDERS BETREKKEN	
5.1 Landschap en cultuurhistorie	37
5.2 Natuureducatie	37
5.3 Maalschap Wolfhaag	39
5.4 Recreatie en toerisme	39
5.5 Volop aandacht voor communicatie	39
5.6 Met wie werken we samen	41
HOOFDSTUK 6 GRENSOVERSCHRIJDENDE SAMENWERKING	
6.1 Kempen~Broek	43
6.2 Drielandenpark	44
6.3 Met wie werken we samen	45
FINANCIËN	46

VOORWOORD

Het is een voorrecht om in Limburg te mogen werken aan gebiedsontwikkeling. Om mens en natuur op een moderne manier weer met elkaar te kunnen verbinden. Dankzij mensen uit de streek, die ons steeds weer het vertrouwen geven om nieuwe stappen voorwaarts te zetten. Dankzij de Provincie Limburg ook, die het lef heeft gehad om op hoofdlijnen te sturen en die de concrete invulling van haar beleidsdoelen durft over te laten aan de streek.

ARK en Rentmeesterskantoor van Soest voelen een grote verantwoordelijkheid om de Provinciale opdracht tot een goed einde te brengen. Maar we doen het ook met heel veel plezier. Dit uitbundige verslag over 2013 steekt dat niet onder stoelen of banken. Het laat ook zien dat we met heel veel partijen nauw samenwerken. Met landbouw- en natuurorganisaties, met gemeenten en waterschappen, maar vooral ook met direct betrokkenen: bewoners, burens en bezoekers.

VERTROUWEN wordt in beide deelgebieden, Kempen~Broek en Drielandenpark, met hoofdletters geschreven. Het is aan dit vertrouwen te danken dat het instrument van de vrijwillige kavelruil is uitgegroeid tot het hart van ons werk. Het zou anders niet mogelijk zijn geweest om steeds weer met tientallen partijen, en in korte tijd, complexe kavelruilen te realiseren. Nu al tien in nog geen vier jaar tijd! Waarbij inmiddels al meer dan 700 hectares van eigenaar zijn verwisseld. Door over de grenzen van sectorale belangen heen te kijken, dienen zich geheel nieuwe perspectieven aan. De problemen van de ene partij blijken ineens door de ander te worden opgelost; of het nu om duurzaam waterbeheer, betere landbouwkavels, recreatieve toegankelijkheid of aaneensluiting van natuurgebieden gaat. Dat verklaart voor een belangrijk deel

het succes van de integrale gebiedsontwikkeling die we met al die partners realiseren. Ons enthousiasme hierover is ondertussen niet onopgemerkt gebleven en ook in andere delen van Nederland willen men nu met deze nieuwe aanpak aan de slag.

Iedere verandering heeft tijd nodig. Zeker als het om landschappen gaat waar mensen aan verknocht zijn geraakt. Daarmee is onze snelheid van handelen ook meteen onze grootste tegenstander. We doen ons best in het betrekken van omwonenden bij ons werk. Met het gezamenlijk organiseren van excursies, kinderspelen, festiviteiten, verhalenboeken, veldpoorten met streeknamen. We zijn blij met de constructieve inbreng van de dorpsraden van Stramproij en Altweeterheide daarbij en krijgen veel steun van de buurtgemeenschappen in het Drielandenpark. Hun kritische betrokkenheid houdt ons scherp en zal ertoe leiden dat de resultaten het komend jaar nóg beter zullen zijn.

Dank dus aan iedereen, die deze gebiedsontwikkeling tot een feest maken. Dit verslag dragen we aan jullie op.

Wouter Helmer
Directeur ARK

An aerial photograph showing a complex landscape where natural and agricultural areas are intertwined. A dense line of trees runs vertically through the center, separating a body of water on the left from a large field of corn on the right. The background shows more fields, some with trees, and a distant horizon under a clear sky.

**“Natuur- en landbouwgebieden
liggen vaak dicht tegen elkaar.
Dat is onhandig.”**

1 VRIJWILLIGE KAVELRUIL: NATUUR EN LANDBOUW HAND IN HAND

In het Limburgse Kempen~Broek liggen natuurgebieden en landbouwgebieden vaak dicht tegen elkaar aan. Dit is onhandig. De natuur heeft baat bij hoge grondwaterstanden, landbouw houdt graag droge voeten. In het Kempen~Broek ruilen we daarom landbouwenclaves in lager gelegen natuurgebieden uit, waardoor de agrariër een meer aaneengesloten gebied hogerop krijgt, en er op de natte gronden juist aaneengesloten natuur ontstaat. Ook in het Drielandenpark ruilen we natuur- en landbouwgronden. Om grotere, aaneengesloten gebieden te krijgen, die voor de agrariër vaak nog dicht bij huis liggen ook. Deze structuurverbetering van de huidige landbouwgrond is noodzakelijk om ook in de toekomst grondgebonden landbouw mogelijk te maken. Agrarische structuurverbetering sorteert voor op een gezonde economische toekomst. Gelukkig is er voldoende goede ruilgrond beschikbaar, van de overheid of van collega-agrariërs die er mee ophouden. De snelle vrijwillige kavelruil zorgt zo voor een betere verkaveling van landbouwgronden én voor aantrekkelijke, natte natuur.

1.1 EEN BIJZONDERE AANKOOP: DE LOOZERHEIDE

Een bijzondere aanwinst in 2013 was de Loozerheide, een spectaculair gebied tussen Weert en Budel-Dorplein, dat de komende jaren alleen maar wilder gaat worden. ARK kreeg er ruim 100 hectare grond onder zijn hoede.

VAN MOOI...

De Loozerheide is nat maar op sommige plek-

ken ook erg droog. Ruim 120 jaar geleden zocht zinkfabriek Nyrstar een groot gebied om zich te vestigen. Het werden 628 hectare woeste gronden aan de spoorlijn IJzeren Rijn en het kanaal de Zuid-Willemsvaart. De afgelopen 120 jaar is de zinkfabriek zelf sterk veranderd, maar delen van de omliggende woeste gronden deden dat nauwelijks. In het gebied is dan ook veel moois te zien. In het Ringselven, aan de westkant van de Loozerheide, is

DOELEN & RESULTATEN

BETERE PLEK VOOR DE LANDBOUW

→ DOEL 2016

163 hectare landbouwgrond in het Kempen~Broek en 70 hectare in het Drielandenpark krijgen een betere plek.

→ RESULTAAT

In het Kempen~Broek is dit doel eind 2013, na 5 kavelruilen in de afgelopen jaren, voor ruim 110 hectare gerealiseerd. Bovendien werd in 2013 met steun van ARK de kwaliteit en daarmee de productiviteit van meer dan 20 hectare landbouwgrond aan de Wijffelterbroekdijk verbeterd, door ophoging, egalisering en aanleg van drainage. In het Drielandenpark vonden in de afgelopen jaren 3 kavelruilen plaats waarbij ruim 10 hectare landbouwgrond een betere plek kreeg.

EHS-REALISATIE

→ DOEL 2016

We streven ernaar 370 hectare Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in het Kempen~Broek te verwerven en in te richten en 115 hectare EHS in het Drielandenpark.

→ RESULTAAT

In totaal bezit ARK in het Kempen~Broek eind 2013 362 hectare grond, waarvan 254 hectare EHS. De overige 108 hectare bestaat uit nog in te zetten ruilgrond voor agrarische structuurversterking of EHS-realiseatie, natuurgebieden buiten de EHS en versnipperd liggende bosjes, singels en landschapselementen. Bovendien voeren we natuurcompensatie voor bedrijven uit en voegen daardoor nog meer hectares natuur toe. Een bijzonder aankoop in 2013 was die van 100 hectare Loozerheide. We beheren dit kerngebied van het GrensPark Kempen~Broek samen met Natuurmonumenten, herstellen de voormalige vennen en vernatten het gebied om het oorspronkelijke doorstroommoeras te herstellen.

In het Drielandenpark bezit ARK eind 2013 77 hectare grond, waarvan 60 hectare EHS, 13 hectare niet-EHS en 4 hectare bestaand bos. Tijdens de kavelruil in de zomer van 2013 voegden we twee deelgebieden toe; één aan de Groenenweg te Vijlen, gemeente Vaals, en één aan de Dalbissenweg te Mechelen, gemeente Gulpen-Wittem. Zo kreeg ARK ook in Gulpen-Wittem vaste voet aan de grond. Daarnaast werd het bestaande gebied in Wolfhaag met ruim 10 hectare uitgebreid.

een van Nederlands mooist ontwikkelde galigaanmoerassen ontstaan. Op de overgang naar vennen groeien planten zoals gagel. En in natte laagtes zijn bruine snavelbies, klokjesgentiaan en veelstengelige waterbies te vinden. Naast de kletsnatte delen van het gebied zijn er droge zandopduikingen aanwezig. Konijnen gebruiken deze plekken om holen te graven, hiermee wordt het zand open gehouden en door hun gegraas worden planten kort gehouden. Voor sprinkhanen als veldkrekel en blauwvleugelsprinkhaan is dit het ideale leefgebied.

...NAAR NOG MOOIER

Dankzij het uitruilen van de laatste agrarische grond en overdracht van gronden van Defensie

hoeft de Loozerheide niet langer te worden ontwaterd. Dat is goed nieuws voor de natte natuur op de Loozerheide. Moerasontwikkeling biedt dan weer kansen aan de libellen en bijzondere broedvogels die nu al op het Ringselven te vinden zijn. ARK beheert de Loozerheide samen met Natuurmonumenten. Om de natte natuur terug te laten keren, kappen we een groot deel van de aanwezige populieren. Die onttrekken veel water aan de bodem. Op voormalige akkers graven we de bovenste laag voedselrijke landbouwgrond af. Zo keren natte laagtes weer terug. En om het water niet te laten wegstromen worden er diepe sloten gedempt.

In 2013 introduceerde ARK Exmoorpony's en Taurossen op de Loozerheide KARSTEN REINIERS

BEGRAZING MET EXMOORS EN TAUROSEN

Om de eenvormige vlaktes met pijpenstrootje te doorbreken wordt het natuurgebied nu voor een

JOS SWART

Sr. Technicus N & L, Adviseur Terreinbeheer, Dienst Vastgoed Defensie

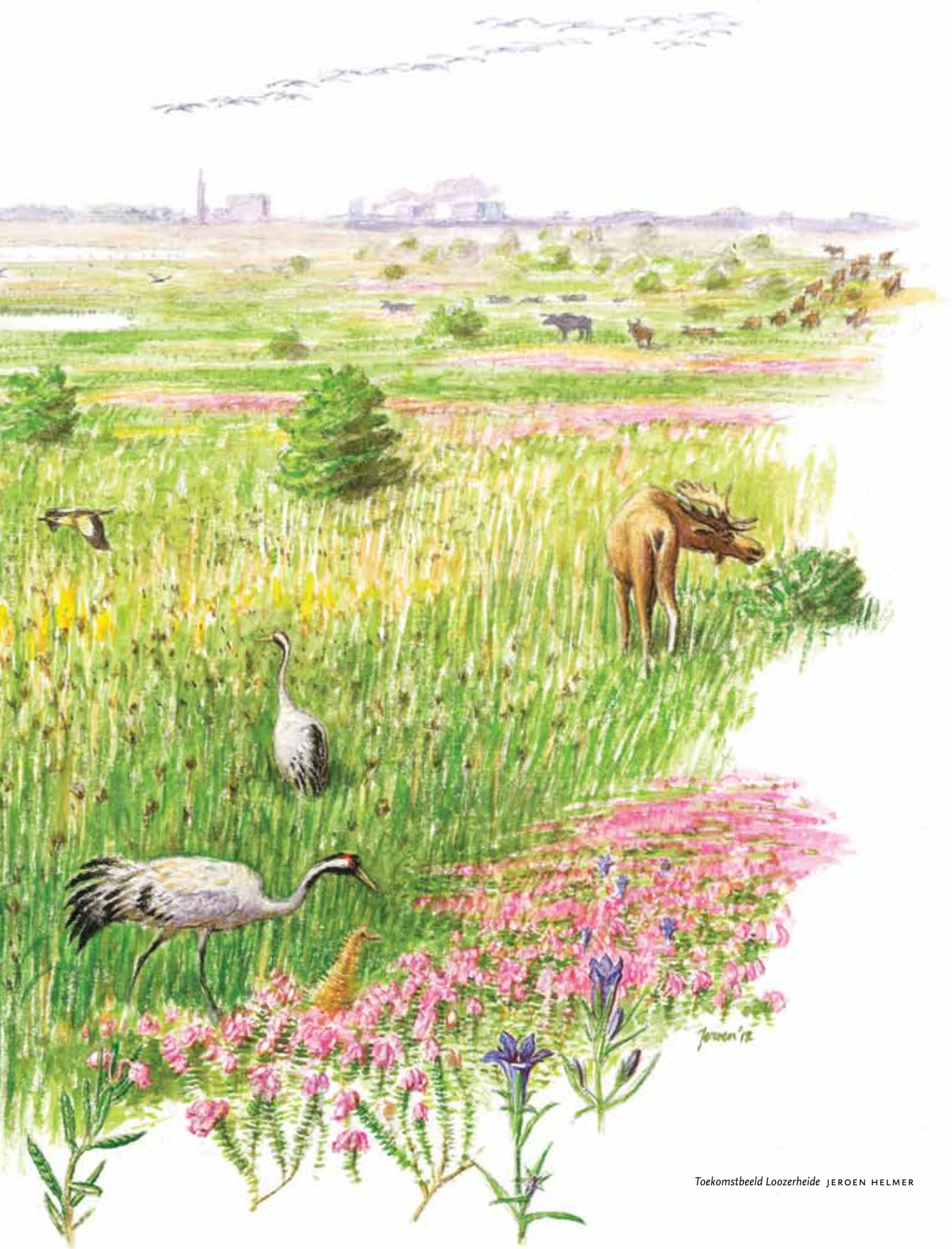
“Defensie beheert de Boshoverheide, een droog heidegebied. Samen met ARK herstellen we de droog-nat overgang tussen Loozer- en Boshoverheide.”

deel jaarrond begraasd. Met het doorbreken van die pijpenstrovlaakte wordt meer kans geboden aan andere planten zoals gewone dophei en struikhei. Ook soorten zoals veldkrekel en stekelbrem zullen meer leefgebied vinden. De Loozerheide wordt het hele jaar begraasd met Tauros-runderen en Exmoorpony's, harde rassen die tegen een stootje kunnen. Ze hebben veel bekijks van bewoners uit Budel en Weert

PUBLIEK IS WELKOM

Bij de inrichting van de Loozerheide wegen behalve waterbelangen ook recreatieve belangen. Een van de drukst bezochte vogeltrektelposten van Nederland ligt in dit gebied. ARK gaat een uitkijkpunt 'De Kiek' aanleggen, zodat de tellende vrijwilligers de locatie nog beter kunnen benutten. We gaan activiteiten als het storten van vuilnis in het gebied tegen, en stellen de Loozerheide geheel open voor wandelaars en andere genieters.

Toekomstbeeld Loozerheide JEROEN HELMER

Ook in de nieuw verworven gebieden van ARK zorgen Schotse hooglanders voor rijke natuur TWAN TEUNISSEN

1.2 AMBITIE 2014

In 2014 willen we nog eens 45 hectare landbouwgrond een betere plek geven (Kempen~Broek en Drielandenpark samen). Op een deel van die grond zal egalisatie en drainage plaatsvinden, om het productievermogen te vergroten.

In het Kempen~Broek willen we de Laurabossen, Kettingdijk en Q-percelen (tussen de Laurabossen en de Zuid-Willemsvaart) aaneenschakelen tot één groot gebied waar grazers en recreanten de ruimte krijgen. In 2014 beplanten we ook in de nieuwe gebieden in Vijlen en Mechelen oude graften met biologisch, streekeigen plantmateriaal, waarin bijvoorbeeld de hazelmuis en grauwe klauwier zich prima thuis voelen. Het gaat dan om vrucht- en doorndragende struiken en bomen, waaronder typisch Zuid-Limburgse soorten als mispel, wilde appel en bosroos. 70 tot 80 % van de populieren verwijderen we actief, waarbij we de

Oude graften beplanten we met streekeigen materiaal TWAN TEUNISSEN

ondergroei sparen. Natuurlijke processen als wind en begrazing zorgen voor de laatste stappen in de omvorming naar een natuurlijk, gevarieerd loofbos. We verwachten dat het gebied daarna natter gaat worden, de populieren hebben tot nu toe veel vocht uit de bodem verdampt.

1.3 MET WIE WERKEN WE SAMEN

In het verwerven en ruilen van gronden ten behoeven van natuur en agrarische structuurversterking, werken we samen met tientallen partners. In eerste instantie zien betrokken onze rentmeester Peter van Soest aan de keukentafel. Hij inventariseert wensen van agrariërs en weet kansen voor ondernemers te benoemen. Actief betrokken bij het verwerven en ruilen van gronden zijn verder Provincie Limburg, Limburgse Land- en Tuinbouwbond (centraal en de afdeling Weerterland), Dienst Landelijk Gebied, Kadaster, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap, Waterschap Peel en Maas, Waterschap Roer en Overmaas, Prorail, Limburgs Landschap vzw, Natuurpunt, Agentschap Natuur en Bos, Gemeente Weert, Waterschap Roer en Overmaas, gemeente Vaals, gemeente Gulpen-Wittem, Ministerie van Defensie, Centrale Zandwinning Weert en Attero.

A photograph of a herd of water buffaloes grazing in a lush green field. The buffaloes are dark-colored with some lighter patches. They are standing in a field of tall grass. In the background, there is a dense forest of tall trees with green foliage. The lighting is bright, suggesting a sunny day.

**“De terugkeer van
grote grazers is een
belangrijke sleutel
in de ontwikkeling
van rijke, gevarieerde
natuur.”**

2 NATUURLIJKE BEGRAZING

Natuurlijke, begraasde landschappen hebben overal het veld moeten ruimen voor een versnipperde lappendeken van weilanden, akkers en productiebossen. De grenzen zijn recht en scherp en volgen strak het prikkeldraad langs de bosrand. Dit resulteert in te veel begrazing aan de ene zijde en geen begrazing aan de andere zijde. Naast het aaneenschakelen van natuurgebieden door kavelruil, is de terugkeer van grote grazers dan ook een belangrijke sleutel in de ontwikkeling van een compleet ecosysteem. Gevarieerde, natuurlijke overgangen met struweel en bloemenruigten, ontstaan door begrazing van herten, reeën, paarden en runderen in een landschap zonder prikkeldraad. Hiervan profiteren in het Drielandenpark bijvoorbeeld de zeldzame grauwe klauwier en de hazelmuis. Voor wandelaars die vrij willen struinen in een natuurlijke omgeving vol vogels en vlinders, ontstaat een nog aantrekkelijker landschap. Op de gronden die ARK binnen de EHS verwerft, laten we daarom vanaf dag één runderen en paarden grazen.

2.1 DE TAUROS IN HET KEMPEN~BROEK

In het Kempen~Broek grazen bijzondere runderen: Taurossen. Stichting Taurus en ARK maken zich sterk voor het fokken van een rund vergelijkbaar aan het oorspronkelijke oerrund, onder de naam Tauros. Het in 1627 uitgestorven oerrund keert hiermee in een andere vorm terug in Europa. Door de runderrassen Maremmana, Sayaguesa, Pajuna, Limia, Heckrund, Schotse hooglander en Tudanca met elkaar te kruisen, komt het resultaat steeds

dichter bij de Tauros.

Er is de afgelopen jaren intensief overlegd met lokale partijen en bestuurders om één aaneengesloten natuurgebied mogelijk te maken. De dorpsraden van Altweerterheide en Stramproy hebben hiermee uiteindelijk ingestemd, zodat we in 2014 een vergunningaanvraag voor wildroosters indienen. We steken dit jaar veel energie in het realiseren van één aaneengesloten, begraasd natuurgebied

DOELEN & RESULTATEN

BEHEER: TAUROS IN HET KEMPEN~BROEK

→ DOEL 2016

We streven er naar 190 hectare van de verworven gebieden te beheren met een kudde van 100 Taurossen. Om de verschillende natuurgebieden met elkaar te verbinden, leggen we 16 faunavoorzieningen aan.

→ RESULTAAT

Negen natuurgebieden van samen 280 hectare worden begraasd door Taurossen. 179 hectare is van ARK, de andere hectares zijn van Natuurmonumenten en enkele particulieren. In 2013 is gestart met begrazing door zes Exmoorpony's op de Loozerheide. Wat betreft faunavoorzieningen zijn zeven risicovolle verkeerspunten in Midden- en Zuid-Limburg aangepakt voor de otter. Daarnaast droeg ARK in 2013 financieel bij aan een otterpassage bij de Nyrstar-fabriek. Twee verbindingen langs het kanaal Wessem-Nederweert zorgen dat ook Midden-Limburg veiliger is voor otters. In totaal zijn de afgelopen jaren 18 verbindingen aangelegd (zie voor toelichting wat betreft de faunavoorzieningen hoofdstuk 4).

van Laurabossen en Kettingdijk tussen de Zuid-Willemsvaart en de Bocholterweg.

TAUROS-ONDERZOEK

Genetisch onderzoek is een sleutelfactor in het Tauros-project. In 2014 willen we een tweede compleet genoom van een opgegraven oerrund laten onderzoeken. Wageningen Universiteit gaat gegevens uit een eerdere fase van genetisch onderzoek nader analyseren en onderzoekt daarnaast de huidige ouderdieren en nakomelingen van het Tauros-programma. Een door de Europese Unie gehonoreerde subsidieaanvraag voor verder genetisch onderzoek, kan bij voldoende cofinanciering half 2014 beginnen. Daarnaast doet de Universiteit Utrecht onderzoek naar het gedrag van Taurossen

in interactie met recreanten. Uit de tussenevaluatie blijkt dat de huidige onderzoeksopzet het onmogelijk maakt om voldoende waarnemingen te verzamelen. Bij slecht weer zijn er nauwelijks recreanten in het terrein, bij mooi weer trekken de dieren zich terug op schaduwplekken waar geen publiek komt. De onderzoeksopzet is daarom gewijzigd. Vanaf nu wordt op gestandaardiseerde wijze in beeld gebracht hoe runderen reageren op proefpersonen die recreanten met een vooraf afgesproken gedrag simuleren.

DE TAUROS ALS SUCCESVOL EXPORTPRODUCT

De samenwerking met Rewilding Europe heeft eerder al geresulteerd in fokgroepen voor de Tauros in Portugal en Spanje. Een fokgroep in Kroatië is in voorbereiding. In de Donaudelta wordt de inzet van de Tauros verkend. Om het verhaal van het oerrund, zijn rol in het landschap, zijn grote culturele betekenis, het Tauros-programma en de toekomstige rol van het dier in Europees en Nederlands verband toe te lichten, is in oktober 2013 op de conferentie WILD10 in Salamanca het boek 'Aurochs, born to be wild' gepresenteerd. Enkele maanden later verscheen het boek in het Nederlands.

2.2 SCHOTSE HOOGLANDERS IN HET DRIELANDENPARK

In drie gebieden rond Wolfhaag lopen nu Schotse hooglanders: Peadsbent, De Hey en de Zeute. In Mechelen lopen hooglanders op de Mienenberg aan de Dal Bissenweg. Dit brengt het totaal aantal Schotse hooglanders op een kleine 30. We zien dat de begrazing van de runderen het gebied langzaamaan rijker maakt. Er verschijnen her en der houtachtigen als sleedoorn, roos, eiken, meidoorn. De flora die aan water gebonden is, neemt toe. Dotterbloem bijvoorbeeld, komt nu meer voor, niet alleen langs de beekoevers maar ook midden in het terrein waar kwelwater zit. Trilgraszegge verdraagt de begrazing goed en breidt zich uit. De uitgezette geelbuikvuurpadden hebben zich tijdens diverse regenbuien flink verspreid over het gebied. Ze maken goed gebruik van met water volgelopen pootafdrukken van de runderen en ook van de drassige grond die er weer is, nadat drainagebuizen

Toekomstbeeld van het Drielandenpark bij Wolfhaag JEROEN HELMER

Cover publicatie Oerrund

zijn verwijderd. In Wolfhaag kan het aantal Schotse hooglanders meegroeien met de oppervlakte van het gebied Peadsbent. De dieren krijgen voor het eerst bos ter beschikking: 1,5 hectare populierenbos

wordt omgevormd naar gemengd loofbos.

VOORUITBLIK BEHEER 2014

ARK beoogt aan de oostkant van de Gemmenicherweg te Vaals een aaneengesloten begraasd natuurgebied te realiseren. Samen met Staatsbosbeheer onderzoeken we of de huidige pachter wil overstappen van seizoensbegrazing met Limousin-runderen naar natuurlijke begrazing met Schotse hooglanders. We kunnen dan afscheidingen verwijderen en het hele gebied openstellen voor bezoekers. Verder leggen we in 2014 samen met het IKL een voor de runderen noodzakelijke waterpoel bij Mechelen zodanig aan, dat de vroedmeesterpad er baat bij heeft. De soort is in de omgeving aanwezig, maar kan wel een steuntje in de rug gebruiken. Het gebied in Mechelen ligt gunstig als stapsteen naar de hellingen aan de overzijde, waar ook geschikt leefgebied ligt waar nu nog geen vroedmeesterpadden zitten.

DOELEN & RESULTATEN

BEHEER: SCHOTSE HOUGLANDERS IN HET DRIELANDENPARK

→ DOEL 2016

Minimaal 50 hectare van de verworven EHS beheren met Schotse hooglanders. Daarnaast het streven om 5 faunavoorzieningen aan te leggen om gebieden met elkaar te verbinden, voor nog nader te bepalen soorten.

→ RESULTAAT

29 hooglanders begrazen 4 natuurgebieden met een oppervlakte van 36 hectare. Begrazingseenheid de 'Peadsbent' bij Wolfhaag is uitgebreid met nieuwe eigendommen en percelen van Staatsbos-beheer en meet nu 23 hectare.

Hooglanders in modderig beekdal TWAN TEUNISSEN

2.3 MET WIE WERKEN WE SAMEN: INRICHTING EN BEHEER

Wat betreft het inrichten en beheren van gronden werken we samen met Limburgse Land- en Tuinbouwbond afdeling Weerterland, Groen+, Dienst Landelijk Gebied, Kadaster, Natuurmonumenten, Waterschap Peel en Maas, Limburgs Landschap vzw, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Natuurpunt, Agentschap Natuur en Bos, Stichting Taurus, FREE Nature, lokale toezichthouders, IKL, De Risse, Vaessen BV, Ministerie van Defensie,

RUNDEREN ALS VORMER VAN HET LANDSCHAP

Welke invloed hebben runderen die het hele jaar buiten grazen nou eigenlijk op het landschap? Uit de aantekeningen van Denis Frissen, beheerder Kempen~Broek:

“De Graus ontwikkelt zich tot een gevarieerd grasland met jonge braamstruwelen en schitterende open, zandige plekken. Die laatste ontstaan door het imponeergedrag van stieren, die kuilen maken en zand opwerpen. Veel van de oude stierenkuilen zijn weer met biggenkruid, schapenzuring, muizenootje en zandblauwtje begroeid. De belangstelling voor excursies die we organiseren is groot, maar ook individuele wandelaars weten het gebied De Graus goed te vinden. Het is geweldig om op een voorjaarsdag veldlessen voor kinderen prima samen te zien gaan met de grote grazers.”

“Het gebied Kwoj Gaat had ondanks de droge nazomer voldoende kwel om de runderen van water te voorzien. Ook trof ik redelijk wat open zandkuilen van de Taurossen aan en wemelde het in de natste delen van moerassprinkhanen.”

“Aan de westkant van de begrazingseenheid Siëndonk is de bosomvorming, waarbij we het bos opener hebben gemaakt door bomen te kappen, goed aangeslagen. De hakhoutstoven groeien opnieuw sterk uit en in het achtergebleven takhout ontwikkelen zich bramenkoepels. Die beschermen nieuwe bomen tegen begrazing.”

De moerassprinkhaan: profiteur van natuurlijke begrazing BOB LUIJKS

GEELBUIKVUURPAD KEERT TERUG

Op 19 juni is de geelbuikvuurpad teruggekeerd bij Wolfhaag. ARK en Bureau Natuurbalans hebben die dag enkele honderden geelbuikvuurpaddenlarven de vrijheid gegeven.

Het dier is in Nederland zeer zeldzaam en komt alleen in Zuid-Limburg voor. ARK, Waterschap Roer en Overmaas en Dienst Landelijk Gebied, werkten bij Vaals aan beekherstel en daarmee aan het herstel van het leefgebied van dit geelgebuite amfibie én dat van vele andere soorten. Graslanden met beekjes, natte modderige plekken en zelfs de met water gevulde pootafdrukken van runderen, vormen het oorspronkelijke voorplantingsgebied van deze padden. Dit is in Wolfhaag hersteld door drainagebuizen te verwijderen. Natuurlijke processen zoals begrazing en erosie doen de rest.

Omdat de Zuid-Limburgse beekjes zich kriskras door het landschap slingeren, is het voor de geelbuikvuurpad nu weer mogelijk om zich te verplaatsen via deze beken. Door het water te volgen kunnen ze nieuwe leefgebieden koloniseren. Met deze eerste uitzetting in Wolfhaag hebben ARK en Natuurbalans een volgende stap gezet naar een nieuwe toekomst voor dit fraaie dier.

Uitzetten geelbuikvuurpadlarven TWAN TEUNISSEN

Geelbuikvuurpad JORDI STRIJDHORST

Centrale Zandwinning Weert, Attero, Limousin Regionaal, John van Can, Natagora, Stadt Aachen Fachbereich Umwelt, Natuurbalans Limens-Divergens, menvereniging, Mergellandcorporatie, IVN Vaals, IVN Heuvelland, verschillende lokale agrariers, FBE Grenskant en Grensland, lokale jagers en verschillende particulieren.

Op de Graus realiseerden we in 2013 een moerassige laagte DENIS FRISSEN

3 WERKEN AAN WATER

Het GrensPark Kempen~Broek was tot begin 19e eeuw nog een uitgestrekt moerasgebied. Tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw is gepoogd het gebied geschikt te maken voor landbouw. Maar inmiddels zijn we wijzer. Veel van de gronden zijn te nat en brengen voor het boerenbestaan risico's met zich mee. Waarom zou je maïs planten als je het in een natte nazomer niet eens kunt oogsten? Na grondruil met agrariërs die drogere grond willen, vernatten we de uitgestrekte broekgronden weer om als waterbuffer te dienen voor het nog aanwezige, onontgonnen moeras en broekbos. Beleid van Provincie, Waterschap en Europese Unie geeft ons handvatten om te werken aan beekherstel, het opheffen van landbouwonwatering en herstel van doorstroommoerassen.

3.1 MOERAS- EN BEEKHERSTEL IN HET KEMPEN~BROEK

Al meer dan twintig jaar werken natuur- en waterbeherende organisaties aan herstel van beken, vennen, en ondiepe (doorstroom)moerassen. ARK focust op vernatting van het Wijffelterbroek, in en rond de Laurabossen en op de Loozerheide. Moerasherstel begint met de aankoop van ontwaterde landbouwgronden. Daarna nemen we maatregelen om het gebied te vernatten en er regenwater in te kunnen bergen. Door het dichten van diepe ontwateringsgreppels komt roestrood kwelwater weer over grote oppervlaktes aan het maaiveld.

Heel belangrijk voor moerasherstel in Nederland,

zijn (agrarische) activiteiten aan Vlaamse zijde. We onderzochten daarom ook de oorzaken van verdroging aan de zuidwestzijde van het Wijffelterbroek in Vlaanderen. Het tegengaan van verdroging, inzijging en aanvoer van eutrofiërende stoffen, maakt dat de aankoop van een agrarische enclave in dit grensgebied hoog op ons verlanglijstje stond. Pas dán kan de vernatting van het Wijffelterbroek zonder hinder voor agrarische bedrijfsvoering beginnen. In maart 2014 wordt die aankoop een feit!

In het voorjaar van 2013 zijn moerassen hersteld in het Wijffelterbroek. Langs de Abeek werd over grote oppervlakte het maaiveld verlaagd in een slimme combinatie met agrarisch structuurversterking bij

DOELEN & RESULTATEN

MOERASHERSTEL IN HET KEMPEN~BROEK

→ DOEL 2016

We spannen ons in om het watersysteem te herstellen en zoveel mogelijk antiverdrogingsmaatregelen te nemen in de TOP gebieden van de EHS, waarbij minimaal 2 hydrologische knelpunten worden opgelost en 5 geeutrofiëerde vennen hersteld. Zo spannen we ons ook in om 2 kilometer beek te herstellen, 25 hectare extra waterbergingsgebied in te richten en 20 hectare natuurlijk inundatiegebied te laten ontstaan.

→ RESULTAAT

In 2013 zijn 2 grote inrichtingswerken uitgevoerd voor moerasherstel in het Wijffelterbroek. Langs de Abeek werd het maaiveld over grote oppervlakte verlaagd en op De Graus is een moeras-sige laagte gerealiseerd. Daarnaast werkten we aan beekherstel in het stroomgebied van de Tungelroy-sche beek en de Oude Graaf. Samen met partners voeren we een grensoverschrijdende hydrologische studie uit om te komen tot een maatregelenplan om hydrologische knelpunten op te lossen.

een naburig landbouwbedrijf. In De Graus realiseerden we een moerassige laagte, door over grote oppervlakte landbouwgrond af te graven. Het gebied kon vernatten, waarvan met name boomkijkers en andere amfibieën gaan profiteren. In 2012 konden Siëndonk en Kwaoj Gaat al meer water bergen, door het opstuwen van het waterpeil in de sloten.

Waar mogelijk herstellen we het natuurlijke karakter van beken in het stroomgebied van de Tungelroyschebeek en de Oude Graaf. We dichten overbodige ontwateringsgreppels en herstellen kwelsystemen. ARK richt zich daarbij op de bovenstroomse gebieden, de haarvaten van het watersysteem, waar grondverwerving en herstelmaatregelen de grootste invloed hebben. In 2012 is met de aan-

Slanke sleutelbloem gedijt bij natte grond BOB LUIJKS

koop van grond rond zinkfabriek Nyrstar een stuk bovenloop van de Tungelroysche beek toegevoegd aan het project. We onderzoeken de herstel-mogelijkheden en voeren die in 2014 uit. Daarnaast is de aankoop van gronden langs de Raam en stroomafwaarts langs de Tungelroysche beek belangrijk voor beekherstel. Het dempen of opstuwen van de Oude Graaf komt met de aankoop van bijna 10 hectare landbouwgrond rond Bakewells Peelke een stuk dichterbij. Samen met Natuurmonumenten,

JAN JACOBS

Coördinator Nieuwe Werken, Waterschap Peel en Maasvallei

“Innovatieve technieken bieden de mogelijkheid om gebiedsfuncties te behouden. Daarmee kunnen we de uiteenlopende belangen van landbouw en natuur beter dienen. Het is fijn dat ARK met ons meewerkt om die belangen samen te brengen en op elkaar af te stemmen.”

Dotterbloem is één van de profiteurs van de terugkeer van bronweides na het verwijderen van drainage BOB LUIJKS

Agentschap voor Bos en Natuur en Natuurpunt voeren we een grensoverschrijdende hydrologische studie uit om te komen tot een gedetailleerd maatregelenplan om de hydrologische knelpunten in het Kempen~Broek op te lossen. Gezamenlijk werken we onder andere aan het omleggen van de Raam rond het Wijffelterbroek. Zo ontstaan een grotere overstromingsvlakte en voorkomen we verdroging van natuurgebieden Smeethof en Wijffelterbroek.

HARRY DENIS

Group Manager Real Estate Nyrstar

“De samenwerking met ARK laat zien dat industriële ontwikkeling goed samen kan gaan met verduurzaming en natuurbeheer.”

3.2 VENHERSTEL IN HET KEMPEN~BROEK

In 2012 en 2013 heeft ARK gronden aangekocht om vennen te herstellen op de Loozerheide en rond het Klein Vosseveen. Om ook op andere plekken aan venherstel te werken, was eerst onderzoek nodig. Met veldverkenningen is een aantal voormalige venlocaties in kaart gebracht, waaronder een tiental voormalige vennen aan de westkant van de Laura-bossen. Dit zijn laagtes in het landschap daterend uit de ijstijd, waarin veenvorming is opgetreden, maar die inmiddels verdroogd zijn. Voor drie vennen is een herstelplan uitgewerkt: in 2014 gaan we oude zandlagen afgraven en ontwateringsgreppels dempen.

AMBITIE 2014

In de deelgebieden Siëndonk, Loozerheide en de Q-percelen werken we aan ven- en moerasherstel door greppels te dempen en laagtes te graven. Over grote oppervlaktes zullen zo doorstroommoerassen ontstaan, met snavelzegge, holpijp en velden vol gele dotterbloemen.

3.3 BRONWEIDES HERSTELLEN IN HET DRIELANDENPARK

Op de hellingen van de Vaalser- en Vijlenerbossen bevonden zich voorheen volop bronnen en beekjes die (regen)water langzaam afvoerden naar de Geul.

DOELEN & RESULTATEN

BRONWEIDES HERSTELLEN IN HET DRIELANDENPARK

→ DOEL 2016

Herstel van lokale bronsystemen die (regen) afvoeren naar de Geul en streven naar herstel van het natuurlijke karakter van beken over een lengte van tenminste 1 kilometer.

→ RESULTAAT

In 2013 zijn door Waterschap Roer en Overmaas bronbeekjes in ARK-gebied hersteld. Water stroomt nu op nog meer plekken aan de oppervlakte. De runderen zorgen met hun hoeven voor de fine-tuning waardoor beekjes breed en oppervlakkig afstromen; leefgebied voor veel bijzondere dier- en plantensoorten, zoals de geelbuikvuurpad. In 2013 zijn enkele honderden geelbuikvuurpadden uitgezet bij Wolfhaag.

Om intensivering van landbouw mogelijk te maken, is het gebied sterk ontwaterd. Daarmee verloren we veel waardevolle soorten. Natte kwelplekken, kleine waterstroompjes en daartussen de welvingen van het grasland, staan immers garant voor een schat aan bloemen en planten. Door kleinschalig herstel van de lokale bronsystemen ontwikkelen zich nu weer prachtige, soortenrijke bronweides. Slanke sleutelbloem, dotterbloem, paarbladig goudveil, trilgraszegge en pinksterbloem zijn enkele van de pareltjes die in het vroege voorjaar bloeien. En niet alleen de natuur vaart er wel bij, het langer vasthouden van water in de heuvels betekent minder wateroverlast voor bewoners in de dalen.

3.3 MET WIE WERKEN WE SAMEN

Waterschap Roer en Overmaas, Waterschap Peel en Maasvallei, Bell Hullenaar, Limburgse Land- en Tuinbouwbond afdeling Weerterland, Dienst Landelijk Gebied, Natuurmonumenten, Natuurbalans, Limburgs Landschap vzw, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Natuurpunt, Agentschap

Uitgestorven rode vuurvlieder duikt op in nat beekdal bij Wolfhaag TWAN TEUNISSEN

Natuur en Bos, IKL Zuid-Limburg, Vaessen BV,
verschillende lokale agrariërs en verschillende
particulieren.

Otter BOB LUIJKS

4 WERKEN AAN DIERSOORTEN

In het Kempen~Broek bieden we met allerlei maatregelen een steuntje in de rug aan otters, wespddieven, kraanvogels en Taurossen. In het Drielandenpark doen we dat voor hazelmuisen, wilde katten, lynxen en voor aaseters.

4.1 OTTER

De otter maakt in Nederland een flinke comeback. Hij verspreidt zich vanuit Noord-Nederland, Duitsland en hoogstwaarschijnlijk België richting Limburg. In 2012 werd al een otter waargenomen in het Kempen~Broek, in datzelfde jaar voor het eerst weer in Brabant (het ging om een Duitse otter) en in 2014 is de soort na 50 jaar afwezigheid op camera vastgelegd in de Gelderse Poort. Het gaat dus goed met de otter, maar ook moeten we hard blijven werken aan zijn veiligheid. In het verkeer vallen teveel slachtoffers. Otters verplaatsen zich 's nachts, rennend langs de waterkant. Bij het oversteken van wegen kan dit hen fataal worden. ARK werkt daarom met vele partners aan de aanleg van veilige otterpassages en aan waterverbindingen.

VERBINDINGEN VOOR OTTERS

In 2013 zijn 18 risicovolle verkeerspunten in Midden- en Zuid-Limburg aangepakt. Om die passages duurzaam te beheren, is het beheer overgedragen aan het Waterschap Peel en Maasvallei en de Provincie Limburg. Daarnaast droeg ARK in 2013 financieel bij aan een passage bij de Nyrstar-fabriek. Twee verbindingen langs het kanaal Wessem- Nederweert zorgen ervoor dat ook Midden-Limburg veiliger is voor otters. De

beekdalen tussen het Grenspark Kempen-Broek en het Grenspark Maas-Swalm-Nette vormen een natuurlijke verbinding, met de Maasplassen als kerngebied: een groot toekomstig leefgebied voor de otter. Voor otter én bever is een aantal gronden aangekocht bij Swalmen. We dempen hier de sloten en zoeken mogelijkheden voor de naast liggende agrarische gronden om deze uit te ruilen en daarna het aanpalende, verdroogde broekbos te vernatten. In 2014 pakken we samen met Waterschap Roer en Overmaas een risicovolle passage in het Roerdal aan.

OTTER-FOKPROGRAMMA EN COMMUNICATIE

Voor de genetische variëteit in de relatief kleine otterpopulatie, is het belangrijk dieren bij te plaatsen. Omdat in andere Europese landen maar mondjessmaat dieren beschikbaar zijn, werken we aan een otterfokprogramma met Gaia Zoo in Kerkrade. In 2014 beginnen we daarmee, we hopen de eerste Limburgse bijplaatsing in 2016 te doen. Om de inrichtingsmaatregelen die belangrijk zijn voor de otter in te bedden in de werkzaamheden van waterschappen, is het toekomstig 'ottermanagement' een belangrijke speerpunt in ons werk. Tot slot plaveit ARK de weg voor de otter met lezingen, pers aandacht en internationale afstemming, zodat

DOELEN & RESULTATEN

WERKEN AAN SOORTEN

→ DOEL 2016

Verschillende soorten verdienen de speciale aandacht en staan symbool voor processen in de natuur. De maatregelen die we voor die soorten nemen, zijn tevens goed voor andere plant- en diersoorten in het gebied.

- **Otter:** aanleg van veilige otterpassages en waterverbindingen om het aantal verkeersslachtoffers terug te dringen. Bijplaatsen van otters om de genetische variëteit te vergroten.
- **Wespendief:** met toegepast onderzoek naar hun ecologie beheerders en beleidsmakers adviseren over het beheer van het wespendifiebotoop.
- **Kraanvogel:** om deze moerassoort tot broeden te krijgen, worden moeras, water, eilandjes en rustgebied gerealiseerd.
- **Tauros:** er grazen 100 Taurossen in het Kempen~Broek die de basis vormen voor een zelfredzame kudde. De dieren vertonen volgens de huidige kennis de hoogst mogelijke overeenkomst met het oerrund.
- **Hazelmuis:** herstel van het hazelmuisbotoop: begraasde bosranden en met ruigte en struweel begroeide weides.
- **Dood doet leven:** grote kadavers zijn geaccepteerd en komen structureel op plekken voor in Limburgse natuurgebieden. Zeldzame aaseters kunnen daardoor weer succesvol terugkeren in Limburg.
- **Grote roofdieren:** verbeteren van hun kansen om geschikte Limburgse gebieden te bereiken en er een deelpopulatie op te bouwen. Nederland voorbereiden op de komst van de wolf.

→ RESULTATEN

In 2013 zijn de projecten rond wespendife en knoflookpad gestart. Die rond otter, kraanvogel en Tauros al eerder en zijn in volle gang. Het boomkikkerproject is afgerond in 2012.

- **Otter:** in totaal zijn 18 verkeerspassages aangelegd, het beheer is overgedragen aan Waterschap

Peel en Maasvallei en de provincie Limburg. Er zijn gronden aangekocht bij onder ander Swalmen die we vernatten voor otter en bever.

- **Wespendief:** In de zomer van 2013 zijn 22 paren aangetroffen. Van de minimaal 18 paren met een broedsel zijn 11 nesten gevonden. Met GPS-techniek is het habitatgebruik onderzocht, mannetjes beperken zich tot < 4km van het nest, vrouwtjes kennen amper habitatbeperking.
- **Kraanvogel:** in 2013 is het uitvoeringsplan gestart, in de Kruispeel is overeenstemming bereikt met Natuurmonumenten over de na te streven ambitie. Er is overleg gevoerd over het gebied Kettingdijk-Wijfelterbroek waar perspectieven liggen voor kraanvogel, roerdomp en woudaapje.
- **Tauros:** 86 runderen grazend in het Kempen~Broek waarvan er 27 tot een van de uitgangsrassen behoren en 59 tot verschillende kruisingen.
- **Hazelmuis:** najaar 2013 toonde onderzoek voor het eerst hazelmuizen in nieuwe begraasde natuurgebieden aan in het Drielandenpark. De verbetering van het leefgebied lijkt dus te werken. Ook andere dieren profiteren van de ontstane struweelontwikkeling, zo werden grauwe klauwieren en de zeldzame klapekster waargenomen.
- **Dood doet Leven:** 8 gebieden waar aangereden dieren en geschoten wild mogen blijven liggen. Aaseters komen daadwerkelijk op de kadaverlocaties af, rode wouw, zwarte wouw, wilde kat en raven werden waargenomen bij de kadavers.
- **Grote roofdieren:** in 2013 voor het eerst weer een wilde kat in Zuid-Limburg. Lynx-experts concludeerden dat Limburg alleen als onderdeel van een netwerkpopulatie kan dienen. De lynx heeft zo'n grote terreinbehoefte dat Nederland alleen ongeschikt is. Samen met Alterra is een wolvenplan geschreven. De wolf in Luttelgeest zorgde voor veel aandacht. Een uitgelezen kans om genuanceerde wolvenkennis over te brengen aan een breed publiek.

Kraanvogel BOB LUIJKS

het dier de komende jaren Limburg veilig kan binnen hollen en zwemmen.

4.2 KRAANVOGELS IN HET KEMPEN~BROEK

Kraanvogels pleisteren al geregeld in de Mariahof, het Smeetshof en andere grote natuurkernen in het Kempen~Broek. Maar krijgen we ze er ook als broedvogel te gast? Vestiging van kraanvogels is pas mogelijk als de voorwaarden die de vogel stelt geschapen zijn. Tot nu toe is dat niet het geval. Eind 2012 is daarom een team gevormd van ARK, de Brabantse Milieu Federatie en Alterra om het plan 'Kansen voor kraanvogels' op te stellen en uit te voeren. Potentieel leefgebied van moerasgebonden soorten, waaronder de kraanvogel, wordt daarom anders ingericht. In overleg met vele organisaties zetten we in op vernatting en aanleg van eilandjes in de Peelvenen en het Kempen~Broek. Dit moeten

de 'magneten' worden die kraanvogels aantrekken. Bij de provincie Noord-Brabant wordt subsidie aangevraagd om een soortgelijk initiatief in het Brabantse deel van de Peelvenen te realiseren.

4.3 WESPENDIEF

In april 2013 startte het project 'Wespendief in Het

Wespendiefluiken JAN VAN DIERMEN

Groene Woud en het Kempen~Broek'. We onderzoeken daarin de ecologie van de wespendif in vochtige (loof)bossen. Met de resultaten willen we beheerders en beleidsmakers informeren over maatregelen om wespendifen een thuis te bieden, wat de mogelijke invloed van bosvorming is, en hoe factoren als verdroging, vernatting, toeneemende recreatie en boomkwekerijen van invloed zijn op wespendifen. Via onder andere het zenderen van de vogels verzamelen we gegevens om tot die beheeradviezen te komen. Het zenderen geeft onder andere inzicht in vliegroutes en ruimtegebruik van het dier. In de zomer van 2013 zijn 22 paren wespendifen aangetroffen. Van de minimaal 18 paren met een broedsel zijn 11 nesten gevonden. Met GPS-techniek is het habitatgebruik onderzocht, mannetjes beperken zich tot minder dan 4 kilometer van het nest, vrouwtjes kennen amper habitatbeperking.

4.4 HAZELMUIS

Begraasde bosranden en met ruigte en struweel begroeide graslanden zijn een walhalla voor hazelmuizen. Helaas is dit leefgebied er nauwelijks meer en is de hazelmuis zeldzaam geworden in het versnipperde heggen- en graftenlandschap van Zuid-Limburg. ARK realiseert het herstel van die geleidelijke overgangen, door selectief gronden aan te kopen en deze te ontwikkelen tot natuurgebieden met begraasde bosranden. Naast de hazelmuis profiteren hier ook andere karakteristieke soorten van, zoals sleedoornpage, geelgors, grauwe klauwier, levendbarende hagedis en wilde kat.

AANKOOP EN ONTWIKKELING VAN LEEFGEBIED

In 2013 heeft ARK met vele partners 20 hectare extra hazelmuisleefgebied gerealiseerd, bijvoorbeeld bij Mechelen. Verder is 2,5 kilometer verbinding tussen leefgebieden aangelegd door 'harde' overgangen van bos naar weide om te vormen tot een geleidelijke overgang en door heggen en hagen aan te planten van 10 meter breed. Met name verbindingen tussen het Kruisbosch, Groote Bosch, Roebelsbosch en Onderste Bosch zijn broodnodig om uitwisseling tussen hazelmuizen mogelijk te maken.

HAZELMUIS DUKT OP IN BEGRAASDE NATUUR

Tijdens onderzoek in het Drielandenpark bij Vaals werden voor het eerst hazelmuizen gevonden in nieuwe, begraasde natuurgebieden. Een opsteker voor ARK en andere organisaties die in Zuid-Limburg werken aan verbetering van het leefgebied van hazelmuizen en tal van andere soorten.

Hazelmuizen kwamen vroeger in grote delen van Limburg voor. Maar de laatste tientallen jaren heeft de hazelmuis sterk te lijden gehad van biotoopvernietiging en versnippering. Nu komt de soort alleen nog voor in het uiterste zuidoosten van Limburg. Om het tij te keren wordt gewerkt aan verbetering van de kwaliteit van het leefgebied. ARK en partners zijn aan de slag gegaan met het ontwikkelen van natuurlijke bosranden en van verbindingzones. In het Vijlenerbos leven nu de meeste hazelmuizen. Aan de randen ervan ontwikkelt een voormalig landbouwgebied zich langzaam tot een landschap dat weer geschikt lijkt te worden voor hazelmuizen.

In 2011 is een onderzoek gestart naar de aanwezigheid van hazelmuizen. In 2011 en 2012 zijn alleen hazelmuizen aan de randen van het begraasde gebied waargenomen. Maar najaar 2013 zijn de eerste sporen gevonden van hazelmuizen in de begraasde gebieden! Ook spectaculair was dat de dieren een drukke asfaltweg zijn overgestoken en dat een jonge hazelmuis werd waargenomen. Een teken dat het gebied zich langzaam ontwikkelt tot geschikt hazelmuizengebied. En met de hazelmuis profiteren er meer bijzondere dieren van de struweelontwikkeling. Zo broedden er afgelopen zomer twee paar grauwe klauwieren en 's winters gebruikt de zeldzame klapeter de doornstruiken om gevangen muizen aan op te pikken.

Hazelmuis HARM KOSSEN

Met PlantenNU! stimuleren ARK en IKL-Limburg aanplant rond erven IKL LIMBURG

Met het project PlantenNU! stimuleren ARK en IKL particulieren om hagen en fruitbomen aan te planten op en rond hun erf. In het Drielandenpark hebben afgelopen jaar dertien particulieren meegedaan, op drie van de erven is specifiek voor de hazelmuis aangeplant.

Onderzoek wijst erop dat jaarrondbegrazing goed is voor hazelmuizen. Dit inzicht brengen we onder de aandacht bij andere beheerders, om ook in andere gebieden natuurlijke begrazing te promoten en de hazelmuis een steuntje in de rug te geven. Al deze activiteiten rond de hazelmuis leidden er toe, dat voor de eerste maal dieren zijn aangetroffen in nieuwe, begraasde gebieden en dat de gemeente Vaals de hazelmuis heeft geadopteerd.

AFSTEMMING EN PUBLIEKSCOMMUNICATIE

Veel organisaties zijn al jaren actief rond de hazelmuis. Met hen stemmen we zorgvuldig ieders activiteiten af en organiseerden we begin 2014 de start van een 'hazelmuisplatform'. Er is meerdere malen aandacht in de pers geweest voor hazelmuizen, met als klap op de vuurpijl een uitzending van Vroege Vogels televisie. Verder nemen we geregeld omwonenden en andere geïnteresseerden mee het veld in, op zoek naar dit bijzondere muisje.

HERINTRODUCTIE

Voor een stabiele, levensvatbare populatie hazelmuizen kan herintroductie belangrijk zijn. Na een studie van Wageningen Universiteit, gesprekken met Gaia Zoo over een kweekprogramma en overleg met partnerorganisaties, is besloten dat herintroductie nu niet aan de orde is. Over 2 a 3 jaar bespreken we of er aanleiding is dit besluit te herzien. Voor nu focussen we op de aanleg van verbindingzones, het verbeteren van de leefomgeving en het bijhouden van de resultaten hiervan.

4.5 ROOFDIEREN

“Ruimte voor roofdieren in Limburg” wil de kansen verbeteren voor (grotere) roofdieren om Limburg te bereiken en zich er te vestigen. Tegelijkertijd bereiden we ook de rest van Nederland voor op de komst van de wolf. Om te weten hoeveel van bepaalde soorten roofdieren er nu leven in Zuid-Limburg en aangrenzende delen van België, doen we met fotovallen onderzoek naar wilde kat, lynx, wolf en boommarter. Hierbij zijn diverse keren wilde katten vlakbij en zelfs in Nederland waargenomen. Om meer te leren over wilde katten, willen we één of meerdere exemplaren vangen en zenderen. Ook gaan we waarnemingen verzamelen en natrekken. Om die waarnemingen betrouwbaarder te maken, volgt begin 2014 een tweede roofdier-

RUUD FOPPEN

Vrijwilliger monitoring
Zoogdierverseniging

“Natuurlijke begrazing zorgt voor een gevarieerd landschap. Dit biedt kansen voor een gezonde toekomst voor de hazelmuis in het zuiden van Nederland.”

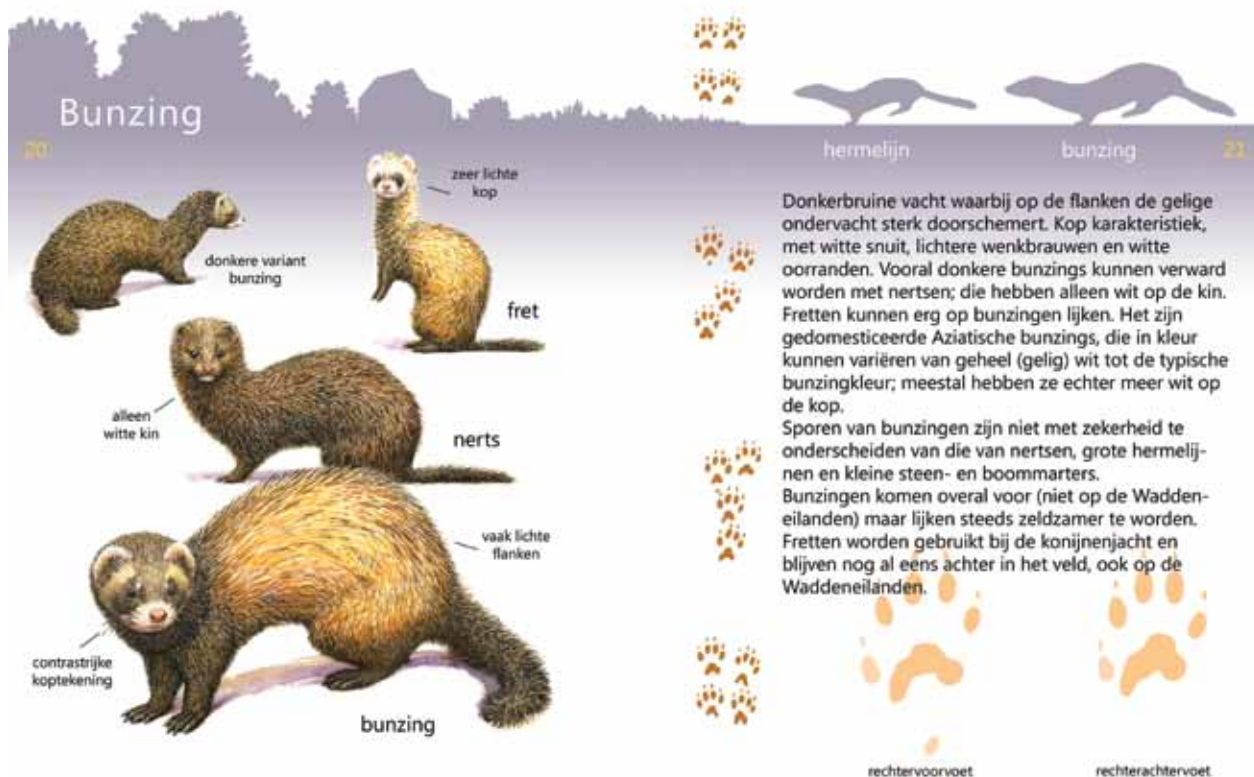

Wilde kat cameraval ANKE BROUNS

sporencursus en verspreiden we het bijbehorende, fraai geïllustreerde boekje in een tweede druk en ook als app.

VERBINDINGEN IN HET LANDSCHAP

Om zich te kunnen verplaatsen, zijn beschutting en passages voor roofdieren van levensbelang. In 2014 onderzoekt een studente bestaande en ontbrekende verbindingen over en onder de E40 in België. Die zijn essentieel voor het verbinden van natuurgebieden in België en Duitsland met Zuid-Limburg. Beekdalen met bomen, struiken en ruige graslanden langs de oever, zijn een ideale verbinding voor wilde kat en andere dieren. Een zogeheten extra aanvraag van ARK bij de Nationale Postcode Loterij om in het Belgische Geuldal vrijkomende weilandjes en bosjes te kunnen kopen en inrichten, werd in februari 2014 gehonoreerd met 1,8 miljoen. Een fantastisch bedrag om verder te werken aan verbindingen en robuuste natuur in Zuid-Limburg en natuurlijk vlak over de grens.

Pagina uit de Veldgids Roofdiersporen JEROEN HELMER

LYNX

Na in 2013 vele lynxexperts gesproken te hebben, weten we dat Nederland geen zelfstandige lynxenpopulatie kan herbergen. ARK blijft daarom werken aan groene verbindingen, ook die naar onze buurlanden. Wel kan Nederland af en toe onderdak bieden aan dieren uit Duitsland of België die onderdeel zijn van een grotere populatie. Door hun grote terreinbehoefte zijn de meeste gebieden in Nederland namelijk ongeschikt.

WOLF

In Duitsland en Frankrijk is een sterk stijgende lijn te zien van de populatie wolven en zij verspreiden zich in alle windstreken. De kans dat de provincie Limburg wolven op bezoek krijgt groeit daarmee. De inpassing van wolven in onze huidige maatschappij zal echter niet vanzelf gaan. Vooral omdat mensen moeten wennen aan, en leren omgaan met, de aanwezigheid van grotere roofdieren.

Een van onze activiteiten om die omgang met de aanwezigheid van wolven te stroomlijnen, is het wolvenmanagementplan dat we in 2013 samen met Alterra opstelden. Om Nederland op de komst van de wolf voor te bereiden, is al in 2011 Wolven in Nederland opgericht met daarin ARK, FREE, Econatura, studio Wolverine, Natuurmonumenten en de Zoogdierverseniging. In 2013 voegden zich twee nieuwe partners bij dit platform: natuurorganisatie IVN en jagersvereniging KNJV. Daarnaast is een nieuw platform opgezet waarin partijen vertegenwoordigd zijn die in de toekomst met wolven te maken kunnen krijgen: de Nederlandse Land- en Tuinbouw organisatie, organisaties van schapen- en geitenhouders, de Dierenbescherming en andere. Met een groot deel van hen is de Duitse wolvenregio Lausitz bezocht, zodat iedereen met dezelfde basiskennis kon meewerken aan 'het wolvenplan'.

“De laatste jaren neemt het aantal waarnemingen van wilde kat in Zuid-Limburg toe.”

Wilde kat BOB LUIJKS

In 2014 richtten we ons op een betere informatievoorziening naar het publiek in de vorm van een ‘Meldpunt voor wolvenwaarnemingen’ en lesmateriaal voor scholieren. Samen met de LTO willen we werken aan een op Nederlandse omstandigheden gerichte bescherming van schapen en geiten tegen wolven.

WILDE KAT

De laatste jaren neemt het aantal waarnemingen van wilde kat in Zuid-Limburg toe. De leefgebieden over de grens met België en Duitsland raken vol, dieren gaan zwerven en belanden in Nederland. Jaarrond begraasde landschappen zijn heel geschikt voor de wilde kat. Die vindt hier voedsel en dekking. Door het oppervlak begraasde natuur te vergroten en tegelijk te werken aan het verbeteren van verbindingen met Eifel en Ardennen, nemen de kansen voor het dier in Limburg toe. Door voorlichting te geven over het herkennen van wilde kat,

en uit te leggen hoe waarnemingen goed gedocumenteerd kunnen worden, verwachten we meer inzicht te krijgen in het voorkomen van de wilde kat in Zuid-Limburg.

COMMUNICATIE ROOFDIEREN

Verspreid over Nederland zijn tientallen wolvenlezingen verzorgd en talloze mails met vragen en mogelijke waarnemingen beantwoord. De wolf bij Luttelgeest zorgde twee maanden lang voor veel pers aandacht. Een uitgelezen kans om genuanceerde wolvenkennis over te brengen aan een breed publiek, ondanks het feit dat de wolf uiteindelijk ‘fake’ bleek. De website wolveninnederland.nl (132.000 bezoekers in 2013) en bijbehorende facebookpagina (met een aantal volgers van 13.858 en een bereik van 1.000-15.000 lezers per bericht) hebben als nieuwsbron gefungeerd voor een brede schare volgers. In 2014 blijven we actief informeren en communiceren over de wolf.

Rode wouw HAN BOUWMEESTER

4.6 DOOD DOET LEVEN VOOR AASETERS

Met Dood doet Leven wil ARK bereiken dat overheden, natuurorganisaties en het publiek grote kadavers als onderdeel van de natuur accepteren, dat in de Limburgse natuur plekken met grote dode dieren mogen voorkomen en dat daarmee zeldzame aaseters vaker en blijvend voorkomen in Limburg.

HET VERHAAL VERTELLEN

Om die doelen te bereiken, is het essentieel om keer op keer het verhaal over aaseters te vertellen. In 2013 verzorgden we vele lezingen, cursussen en excursies voor publiek, pers, natuurorganisaties en gidsen. De reacties waren onverdeeld enthousiast. We schreven meerdere artikelen in vaktijdschriften en de aaseter-filmpjes op dooddoetleven.nl blijven goede kijkcijfers halen.

PARTNERS BINNEN EN BUITEN DE GRENZEN

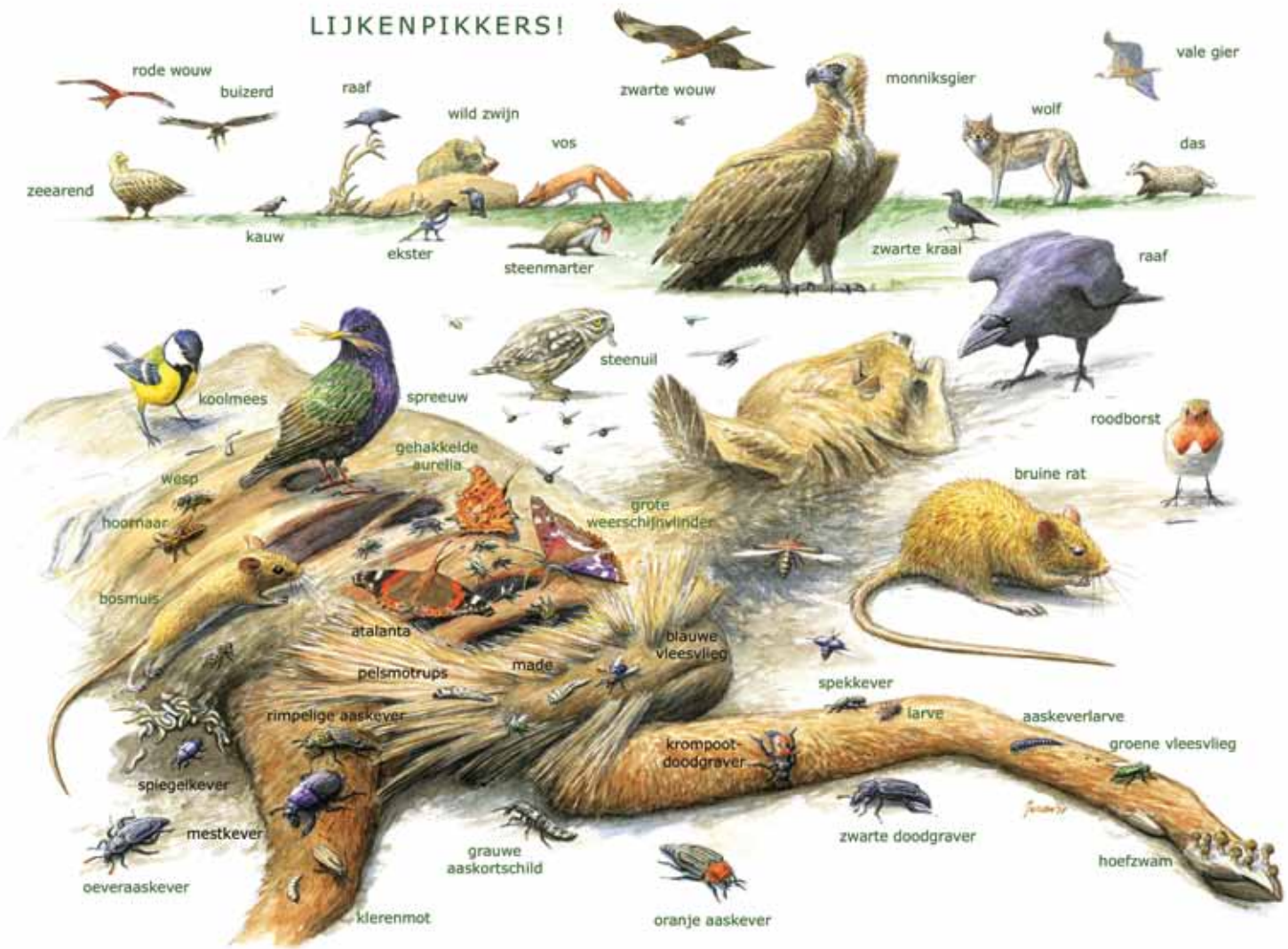
In de afgelopen jaren heeft Dood doet Leven partners in binnen- en buitenland gevonden. Een goede samenwerking was er met onze Belgische partner ANB. Helaas is deze activiteit wegbezuinigd en is de website dooddoetleven.be er mee gestopt. De samenwerking met de Duitse partner

Necros groeit daarentegen juist. Samen met hen is een presentatie verzorgd over Europese opschaling van Dood doet Leven op het internationale Wild10 congres in Spanje. Met de Wageningen Universiteit zijn we kadaverlocaties buiten Limburg aan het inrichten om verder onderzoek naar de ecologische rol van aaseters mogelijk te maken. En ook de provincie Limburg zet zich in met een advies aan de Faunabeheereenheid op de Meinweg om wild te schieten met loodvrije munitie. Dit maakt het mogelijk om slachtafval en geschoten dieren te laten liggen voor aaseters. Door het gebruik van loodvrije munitie is er immers geen risico meer op loodvergiftiging van de dieren. Ook werkt de provincie aan de monitoring van aangereden wild op provinciale wegen en het terugbrengen van dat wild naar de natuur.

KADAVERS 'GEWOON' IN DE NATUUR

In totaal zijn er nu acht gebieden in de Limburgse natuur waar aangereden dieren en (delen van) geschoten wild (ree, wild zwijn) bewust blijven liggen. Echter, om ervoor te zorgen dat in de toekomst kadavers van (grote) dieren in de natuur mogen achterblijven, moet nog veel werk verzet worden.

LIJKENPIKKERS!

Hooglander met aaseters JEROEN HELMER

Binnen de huidige beleidsplannen staan aaseters nauwelijks op de agenda. Dood doet Leven wil hier verandering in aanbrengen door het laten zien van voorbeelden, onderzoek en beleidsbeïnvloeding. Maar ook gesprekken met natuurbeheerders om hun beheer meer af te stemmen op aaseters, horen tot de stappen. Tenslotte willen we ruimte creëren voor het laten liggen van dode paarden en runderen in grotere natuurgebieden. Door samenwerking met Alterra werden in het Kempen-Broek drie edelhertkadavers op de Graus en op de Loozerheide gelegd. Recreanten reageerden belangstellend.

HET WERKT

Dat aaseters daadwerkelijk op de kadaverlocaties afkomen, bleek veelvuldig. Begin 2013 bezocht een

rode wouw een locatie in het Stampprooierbroek, in het Geuldal vestigde zich mogelijk zelfs een paartje rode wouwen. Een zwarte wouw hing deze lente meerdere malen rond bij een kadaverplek, evenals een wilde kat. Ook het aantal waargenomen raven in Limburg nam toe. Een bijzondere, ongevleugelde waarneming was er ook in 2013: een dwergvaalhoed (op kadavers gespecialiseerde paddenstoel) op een kadaver in natuurgebied De Meinweg.

WE GAAN DOOR

In 2014 werken we onverminderd door aan Dood doet Leven. We organiseren een symposium voor professionals waarmee we aaseters op de agenda willen krijgen. We gaan door met onderzoek naar de natuurresultaten van de aanwezigheid van kada-

vers en gebruiken die om het beleid te veranderen. En we blijven het verhaal vertellen door filmopnames, lezingen, media-aandacht, excursies én het opleiden van natuurgidsen. Zodat anderen het kunnen doorvertellen.

4.7 MET WIE WERKEN WE SAMEN

Wat betreft de soortenprojecten werken we samen met het Waterschap Peel en Maasvallei, Rijkswaterstaat, Provincie Noord Brabant, Stichting het Limburgs Landschap, Alterra, Brabantse milieufederatie, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap vzw, Oehoe Werkgroep Nederland, Bureau Bionet, Natuurbalans, Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Ecologisch adviesbureau Kurstjens, Natuurpunt, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Agentschap Bos en Natuur, Zoogdiervereniging, SOVON, Dienst Landelijk Gebied, particuliere grondeigenaren, groeve-eigenaren, wildbeheereenheden, Necros, Wageningen Universiteit, Ministerie van Economische Zaken, LTO, schapenhouders, Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Gemeente Cranendonck en vele anderen.

5 BEWONERS EN BESTUURDERS BETREKKEN

Bewoners maken deel uit van het landschap waarin ze leven. We vinden het belangrijk dat het veranderende landschap gedragen wordt door de bewoners en nodigen iedereen van harte uit mee te denken en mee te werken. Deze manier van gebiedsontwikkeling verbindt natuur, waterbeheer, recreatie en toerisme, maar slaat ook een brug naar de lokale bevolking met excursies, lezingen en een avontuurlijk veldlesprogramma voor scholen.

5.1 LANDSCHAP EN CULTUURHISTORIE

Het Limburgse landschap is een belangrijke drager van de Limburgse identiteit. Samen met gemeenten en bewoners wil ARK die identiteit verder versterken.

PLANTENNU!

In samenwerking met geïnteresseerde bewoners planten we hagen, hoogstambomen en solitaire bomen rond hun erf aan. Zo wordt het landschap nog aantrekkelijker en rijker aan natuur, wordt bebouwing mooier in het landschap ingepast en dragen we bij aan verbindingen tussen natuurgebieden. Op die manier zijn in 2013 29 erven in het Kempen~Broek en 13 erven in het Drielandenpark met beplanting verfraaid. PlantenNU! gaat in 2014 gewoon door.

VELDPOORTEN

In het Kempen~Broek plaatste ARK twintig fraaie veldpoorten als toegang tot natuurgebieden van

ARK. De Heemkundekring in Stramproy diepte oude veldnamen op, die in de poorten werden gegraveerd. In het Drielandenpark hebben we authentieke poorten opgeknapt en teruggeplaatst en werd afgelopen zomer de eerste toegangspoort mét veldnaam, feestelijk onthuld tijdens de kavelruil.

5.2 NATUUREDUCATIE

Om de kennis over en betrokkenheid bij natuur van omwonenden te vergroten, verzorgt ARK natuureducatie waarbij beleving voorop staat. We richten ons op jeugd en op volwassenen. De groep volwassenen die geniet van natuur en landschap dichtbij huis groeit immers sterk. En bij de jeugd zullen we door een fantastische natuurbelevensis nú, hopelijk een zaadje planten voor de waardering voor natuur later.

JEUGD

In 2013 hebben 914 kinderen en 198 begeleiders van basisscholen rond het Wijffelterbroek en het

DOELEN & RESULTATEN

LANDSCHAP EN CULTUURHISTORIE

→ DOEL 2016

De identiteit van het Limburgse landschap versterken door 25 lokale gebieden te versterken met landschapselementen en minimaal 3 projecten op te zetten om bewoners te betrekken bij de gebiedsontwikkeling. Daarnaast willen we 2 bouwprojecten (rood-voor-groen) ondersteunen die de lokale identiteit en economie versterken.

→ RESULTAAT

In 2013 zijn geen activiteiten uitgevoerd voor de rood-voor-groen-projecten, vanwege de crisis en de daaruit voortvloeiende inactieve rol van partner Habitura. Wel startten we een initiatief om te onderzoeken of we onze gronden kunnen overdragen aan particulieren in 2016: het Maalschap Wolfhaag. Met PlantenNU! zijn in 2013 29 erven verfraaid in het Kempen~Broek en 13 in het Drielandenpark. In het Kempen~Broek zijn twintig veldpoorten, voorzien van oude veldnamen, geplaatst als toegang tot ARK's natuurgebieden.

NATUUREDUCATIE

→ DOEL 2016

De kennis en betrokkenheid van omwonenden (jeugd en volwassenen) van onze gebieden voor natuurontwikkeling vergroten.

→ RESULTAAT

In 2013 hebben 914 kinderen en 198 begeleiders van basisscholen in het Kempen~Broek aan een veldles meegedaan. Voor het Drielandenpark waren dat 434 kinderen en 165 begeleiders. Voor allerlei activiteiten zijn tientallen vrijwilligers in Kempen~Broek en Drielandenpark aangetrokken en geschoold op allerlei vlakken.

Weerterbos (beide Kempen~Broek) een spannende natuurervaring in het veld opgedaan. Vooraf kwam een ARKer of vrijwilliger in de klas om de kinderen te vertellen over vernatting, klimaatverandering, natuurlijke begrazing en Dood doet Leven. Van scholen uit Vaals, Gulpen-Wittem en Sijpe veld bezochten in 2013 434 kinderen en 165 begeleiders het gebied rond Wolfhaag, waar ze de in de klas vertelde verhalen over natuurverbindingen, begrazing, bronnen, beken, klimaatverandering en de hazelmuis, met alle zintuigen konden ervaren.

VOLWASSENEN

In 2013 hebben zich 20 vrijwilligers gemeld in het Drielandenpark. Zij gaan ons helpen bij de monitoring van flora en fauna, het begeleiden van veldlessen en andere activiteiten en het plaatsen of verwijderen van afrastering en allerlei andere klussen in het veld. In het Kempen~Broek hebben zich vrijwilligers gemeld voor het geven van voorlichting en begeleiden van excursies. Een groot deel van hen was al Verkenner bij het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en volgde cursussen van ARK over natuurlijke begrazing en de Tauros, Dood doet Leven en natuurlijke processen in het algemeen. In 2014 gaan deze vrijwilligers struintochten begeleiden en vanaf 2016 de veldlessen begeleiden. In het Weerterbos verzorgen vrijwilligers namens het Limburgs Landschap veldlessen en bronstexcursies.

AMBITIES 2014

In 2014 verwelkomen we weer 40 schoolklassen in het Kempen~Broek en 20 in het Drielandenpark. We zoeken nieuwe vrijwilligers, die we opleiden, inwerken en begeleiden. De huidige vrijwilligers krijgen verder opleidingsaanbod over jeugdeducatie, grote roofdieren en de soortgroepen die ze willen inventariseren. Daarnaast bereiden we een project voor in Altweerterheide en Stramproy, om meer natuur in de wijk te koppelen aan natuurbeleving voor kinderen en wijkbewoners. Een brede school en een basisschool willen graag investeren in groen in en om hun school. We bereiden samen met de scholen een subsidieaanvraag voor.

5.3 MAALSCHAP WOLFHAAG

‘Wordt eigenaar van natuurgebied Wolfhaag’. Onder deze noemer begon ARK in 2013 een nieuw project. Het is immers onze ambitie om aan het einde van de gebiedsontwikkeling in 2016, een groot deel van onze grond rond Wolfhaag over te dragen aan particulieren. Voor het eerst in Nederland kun je daarom deeleigenaar worden van een natuurgebied. Voor 1.000 euro kunnen particulieren, maatschappelijke organisaties en bedrijven een certificaat van aandeel in Maalschap Wolfhaag kopen. Samen zorgen de certificaathouders voor de instandhouding van het gebied. Maalschap Wolfhaag is geïnspireerd op de historische organisatievorm in Limburg voor het collectief bezit en beheer van natuur en bos, het Maalschap. Op dit moment hebben zich enkele certificaathouders gemeld. De gemeente Vaals staat zeer positief tegenover het initiatief, het past goed in hun filosofie als Cittaslow gemeente. De burgemeester is voorzitter van de Stichting in oprichting. In 2014 wordt duidelijk of er genoeg belangstellenden zijn om Stichting Maalschap Wolfhaag definitief op te richten en daadwerkelijk certificaten te verkopen.

5.4 RECREATIE EN TOERISME

In het Drielandenpark is in 2013 de struinkaart “Zwerven van Vijlen tot Vaals” uitgebracht. De 2.000

REG VAN LOO

Burgemeester Vaals

“Maalschap Wolfhaag sluit goed aan op het Cittaslow gedachtegoed waar wij als gemeente achter staan: directe betrokkenheid van mensen bij hun omgeving, samenwerking en de zorg voor ons prachtige landschap.”

exemplaren waren binnen het jaar uitverkocht en in 2014 brengen we daarom een herziene versie uit. Ook presenteren we dan een geocache-route rond Wolfhaag, waarin gebiedsinformatie is verwerkt. Ons streven is om in 2014 de natuur tussen kasteel Vaalsbroek en onze gebieden vrij toegankelijk te maken. Daarmee worden de gebieden rond Wolfhaag beter bereikbaar met het openbaar vervoer. Het bedoelde gebied kan dan ook onderdeel worden van IKL's ‘Bloesemlint’, dat wandelaars laat zien dat ook inheemse bomen zoals wilde kers, appel en peer, bloemen en vruchten dragen. En hoe belangrijk deze soorten zijn voor hazelmuis, das en allerlei vogelsoorten.

In het Kempen~Broek zoeken we in 2014 samenwerking met de recreatie- en toerismesector. Samen met hen en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland gaan we het gebied beter op de kaart zetten bij toeristisch Nederland en België. ARK ondersteunt daarbij initiatieven van recreatieondernemers. Met bewoners bespreken we de mogelijkheid van zogeheten rustpunten. Een rustpunt ligt op een bestaand erf in het buitengebied en aan een fiets- of wandelroute. Passerende fietsers of wandelaars vinden er een mooi gelegen plek waar ze tegen een kleine bijdrage kunnen pauzeren en een kop koffie, thee of beker limonade kunnen nuttigen. Daarnaast ontwikkelt RLKM een onthaalpunt bij de Loozerheide, verschijnt in 2014 een toeristische brochure met tips voor een bezoek aan het Kempen~Broek en wordt langs de A2 ter hoogte van het Kempen~Broek het wel bekende bruine ANWB-bord ter promotie van het gebied geplaatst.

5.5 VOLOP AANDACHT VOOR COMMUNICATIE

De gebiedsontwikkeling verbindt natuur, waterbeheer, landbouw en recreatie, maar wil ook een brug slaan tussen natuur en lokale bevolking. Met lezingen, struintochten, nieuwsbrieven en persberichten houden we omwonenden en andere geïnteresseerden op de hoogte over ons project. De ARK-accounts op Twitter en Facebook ondersteunen dit en zorgen ook voor landelijke uitstraling. Met een stand en activiteiten op lokale

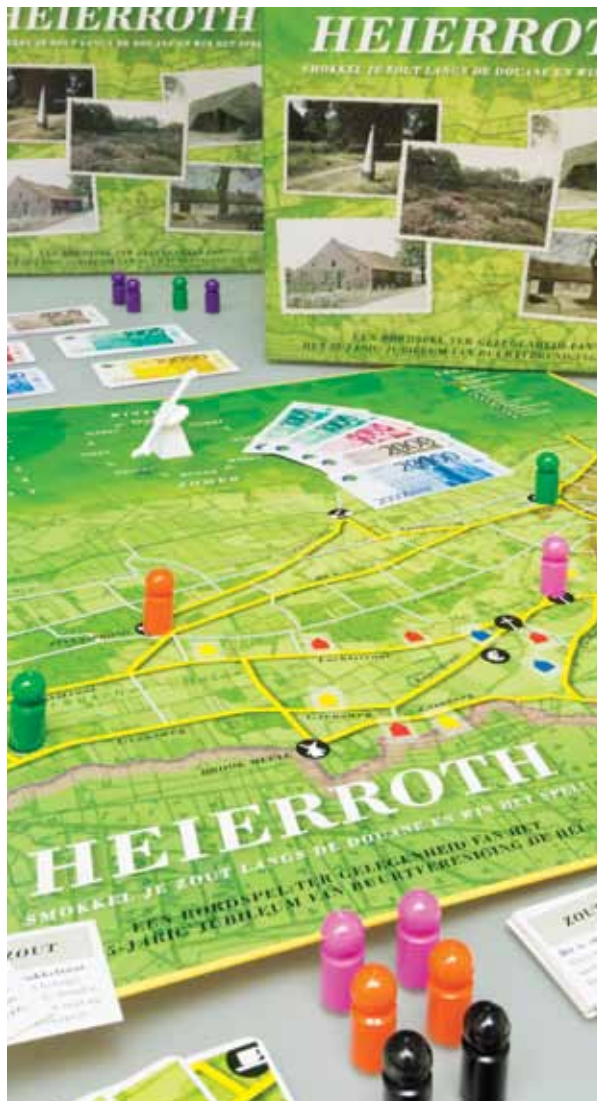

Cover struinkaart FRANKA VAN LOON

evenementen als Festa Natura en de Limburgse Molendag, vertellen we bezoekers over ons werk.

DWAALFILM

In het vervolg op Dwaalfilm (zie dwaalfilm.eu) langs de Waal en in de Maasvallei, doet deze beeldenjukebox op internet nu het Kempen~Broek aan. In 2013 is in het zuidelijk deel van het Kempen~Broek maar liefst 40 uur beeldmateriaal gedraaid over tal van landschapstypen en aansprekende soorten. In de zomer van 2014 zullen die in de vorm van een dertigtal clips in grootse panorama's in première gaan op internet. Bovendien begint het filmwerk rond de

Buurtvereniging De Hei uit Stramproy ontwikkelde voor haar 25-jarig bestaan een bordspel gebaseerd op de werkwijze van ARK in het Kempen~Broek BOB LUIJKS

Geul voor Dwaalfilm in de lente van 2014.

VELDWERKPLAATSEN VOOR PROFESSIONALS

In 2013 vertelden we aan tientallen professionals in de wereld van gebiedsontwikkeling en natuurbeheer over onze werkwijze in het Kempen~Broek.

PUBLICATIES

In april 2014 staat een themanummer van het Natuur Historisch Maandblad geheel in het teken van het Kempen~Broek. Het gaat in op de natuurwetenschappelijke waarden van het gebied en beschrijft de meest aansprekende soorten in de verschillende

Veldles in het Drielandenpark JOBIEN BOONMAN

landschapstypes van het Kempen~Broek. Verder wordt geschreven aan een publicatie over typisch Zuid-Limburgse bomen, struiken en flora, die in 2015 verschijnt.

KLANKBORDGROEP

Met de dorpsraden van Stramproy en Altweeterheide is in 2011 een klankbordgroep opgericht. ARK informeert de deelnemers over de stand van zaken van de gebiedsontwikkeling waarop de

klankbordgroep feedback geeft. Door suggesties van de Heemkundekring bijvoorbeeld, heeft ARK een herstelplan geschreven voor een oud ven aan de Siëndonk. In 2014 wordt dit ven hersteld. Via de klankbordgroep werd ook de schutterij St. Antonius in contact gebracht met ARK. Het Oud Limburgs Schuttersfeest werd in 2013 georganiseerd in Stramproy op ruilgronden van ARK.

AMBITIE 2014

Wat betreft communicatie en voorlichting gaan we door op de ingeslagen weg, met bijvoorbeeld een uitgave over het Kempen~Broek voor inwoners en toeristen, een gedichtenwedstrijd, een fotowedstrijd in het Drielandenpark en een symposium over de kansen voor natuur op de Loozerheide, met na afloop een velddiner.

LEON KUSTERS

Voorzitter schutterij
St. Antonius Stramproy

“ARK heeft oog voor de belangen van bewoners. Mede door hun inzet is het Oud Limburgs Schuttersfeest vlekkeloos verlopen.”

5.6 MET WIE WERKEN WE SAMEN?

Stichting IKL-Limburg, Overland, klankbordgroep Stramproy en Altweeterheide, Natuur Historisch Genootschap, Rijkswaterstaat, gemeente Vaals, Gemeente Weert, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, vrijwilligers, basisscholen, Heemkundekring Stramproy en de Limburgse Land- en Tuinbouworganisatie.

6 GRENSOVERSCHRIJDENDE SAMENWERKING

6.1 KEMPEN~BROEK

Planten, dieren en waterstromen houden zich natuurlijk niet aan door mensen bedachte grenzen. Samen met organisaties aan beide kanten van een grens kun je een veranderingsproces op gang brengen in een veel groter gebied. In 2014 bereiden we daarom samen met collega-organisaties een LIFE-project voor om een doorstroommoeras op de Belgisch-Nederlandse grens te herstellen. Het samenwerkingsverband is ontstaan uit het grensoverschrijdend Europees project 'Duurzaam verbinden'. ARK was een van de partners in dit project dat in september 2013 werd afgerond. Met de bijdrage van Duurzaam Verbinden en andere fondsen kon ARK een klimaatbuffer ontwikkelen die door een natuurlijke en kosteneffectieve manier van waterbuffering, het risico op overstromingen verminderd. Communicatie over die 'klimaatbuffer' is belangrijk. Met veldlessen in het Wijffelterbroek werkten we aan betrokkenheid van bewoners in het gebied.

Het European Rewilding Network is onderdeel van Rewilding Europe, een nieuw en ambitieus Europees initiatief om in Europa meer ruimte te geven aan wilde natuur en wilde dieren. In september 2013 trad het Grenspark Kempen~Broek toe tot het European Rewilding Network. De gemeente Weert is zeer ingenomen met deze erkenning. Wethouder John Kardinaal sprak tijdens de feestelijke bijeenkomst rond de toetreding zijn grote dank uit voor de inspanningen van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en de vele vrijwilligers die actief zijn in het gebied.

Veldlessen dragen bij aan betrokkenheid van bewoners BOB LUIJKS

DOELEN & RESULTATEN

GRENDOVERSCHRIJDENDE PROJECTEN

→ DOEL 2016

Twee grensoverschrijdende projecten opstarten. Planten, dieren en waterstromen houden zich immers niet aan door mensen bedachte grenzen.

→ RESULTATEN

Deelname aan het Europees project 'Duurzaam verbinden' (afrondering september 2013) waardoor ARK een natuurlijke klimaatbuffer in het Kempen~Broek kon ontwikkelen en de communicatie er omheen kon verzorgen. Internationale erkenning voor Grenspark Kempen~Broek met haar toetreding tot het European Rewilding Network (ERN). In september 2013 werd Weert tot Groenste Stad van Europa uitgeroepen, waaraan ARK een bijdrage leverde. Met het interregproject Habitat Euregio werkten we grensoverschrijdend samen in het Drielandenpark rond cameraval-onderzoek naar wilde kat, een cursus Roofdiersporen en een veldgids Roofdieren. In februari 2014 is het project 'Geuldal, catwalk voor Europese topnatuur' gehonoreerd door de Nationale Postcode Loterij. Het project zet zich in voor natuurontwikkeling in met name het Belgische deel van het Geuldal.

Ook kan ARK de gemeente Weert feliciteren. In Nieuwpoort (België) is op 27 september 2013 bekendgemaakt dat Weert zich Groenste stad van Europa mag noemen. ARK is trots op de bijdrage die ze kon leveren aan het winnen van deze prijs. Tot slot werken we met alle heemkundeverenigingen in het Kempen~Broek aan een grensoverschrijdend Oral History project. We interviewen ouderen over hun beleving van de veranderingen in het landschap tijdens de afgelopen eeuw. In het najaar van 2014 zullen vijftig interviews in boekvorm verschijnen. Ook werken we aan een illustratief en informatief boek over het Nederlandse en Vlaamse Kempen~Broek dat alle facetten van het gebied

beschrijft: van cultuurhistorie tot landschap, van water tot zandgronden en van flora en fauna. Ook dit boek verschijnt in het najaar van 2014.

6.2 DRIELANDENPARK

Met het interregproject Habitat Euregio, een project van dertien natuur- en landschapsorganisaties uit Nederland, Duitsland en België, gaf ARK in 2013 op verschillende manieren gestalte aan grensoverschrijdende samenwerking in het Drielandenpark. Zo plaatsten ARK en Bureau Bionet met medewerking van natuurorganisaties uit Wallonië, Vlaanderen en Nederland cameravallen in het Land van Herve, de Voerstreek en Zuid-Limburg. Dit resulteerde in waarnemingen van wilde kat op het ecoduct van Welkenraedt, in de Voerstreek en bij Noorbeek. Om vrijwilligers in de grensregio te trainen in het waarnemen van roofdieren, zette ARK een cursus 'Roofdieren en hun sporen' op, met medewerking van Jaap Mulder en Annemarie van Diepenbeek. Tevens hebben Jaap Mulder en Jeroen Helmer een fraai geïllustreerde veldgids Roofdieren gemaakt.

Het project Habitat Euregio is in 2013 afgerond met een catalogus, een film en een slotsymposium, waarmee werd teruggeblikt op behaalde resultaten en vooruitgekeken naar nieuwe, grensoverschrij-

JEAN LUTHJENS

*Vrijwilliger in het
Drielandenpark*

"Vrijwilligerswerk voor ARK geeft mij veel voldoening om dat hun werkwijze mij zeer aanspreekt. Ik kijk nu alweer uit naar de volgende klus!"

Recreatie in het Geuldal JELGER HERDER

dende natuurprojecten. In het kader van dat laatste schreef ARK het projectvoorstel 'Geuldal, catwalk voor Europese topnatuur. Een groene loper voor het Drielandenpark' en diende dit succesvol in bij de Nationale Postcode Loterij. Hiermee wil ARK vanaf 2014 in het grensgebied bij Sippenaeken samen met partners aan de slag.

6.3 MET WIE WERKEN WE SAMEN

Belangrijke partners in België zijn Limburgs Landschap vzw, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Natuurpunt, Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Agentschap Natuur en Bos, Vlaamse Landmaatschappij, gemeenten Bree, Molenbeersel, Bocholt en Natagora.

FINANCIEN

De gebiedsontwikkeling wordt vanaf 2010 financieel ondersteund door verschillende partijen. Veruit onze grootste bijdrage ontvangen we via een meerjaren subsidie (pMJP) van de provincie Limburg vanuit het programma Inrichting Landelijk Gebied (ILG). In 2013 hebben we verschillende andere bijdragen ontvangen onder andere van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Provincie Noord-Brabant, Provincie Limburg en particulieren. Hieronder is hiervan een overzicht te vinden. Voor het totale financiële overzicht verwijzen we naar de formele verslaglegging naar de Provincie Limburg.

2013 INKOMSTEN

INKOMSTEN

Bijdrage Ark Habitura Van Soest	
Habitura, rode verdien capaciteit	
Provincie Limburg	€ 3.300.000,00
Provincie Noord Brabant (wespandief)	€ 50.000,00
Natuurcompensatie gemeente Weert	€ —
Gemeenten/vrijwilligersuren	€ —
Waterschap, otter	€ —
Private partijen, WNF soortbescherming	€ —
Nieuwe markten/wandelroutes	€ —
Derdengelden CO2	€ 4.800,00
Revolving Fund, gemeente Vaals	€ —
SKLN	€ 992.580,50
Financiële baten	€ 145.609,64
Pop aanvraag	€ —
Wageningen University	€ —
Agrariërs/overige	€ 91.394,63
SUBTOTAAL	€ 4.584.384,77
(Project Groen en doen LBOGroen 2014) 1000 euro	
Waterpark Kempenbroek Klimaatproject	
Provincie Limburg	€ 724.000,00
Tweede tranche Natuurlijke Klimaatbuffer	€ 49.697,00
SUBTOTAAL	€ 773.697,00
SUBTOTAAL	€ 5.358.081,77
POP Subsidie	€ 133.458,47
TOTAAL	€ 5.491.540,24

COLOFON

TEKST

Bart Beekers, Anke Brouns, Liesje Floor, Denis Frissen, Bram Houben,
Leo Linnartz, Ellen Luijks, Ger van den Oetelaar, Marjoleine Wimmers

REDACTIE

Liesje Floor en Marieke Reisinger

VORMGEVING

Bas Reijnen

DRUKWERK

Efficiënt Nijmegen

ARK Natuurontwikkeling, april 2014
www.ark.eu

ARK Natuurontwikkeling voert de gebiedsontwikkeling in het GrensPark Kempen~Broek en het Drielandenpark uit in opdracht van de Provincie Limburg

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

Europees landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling, Europa
investeert in zijn platteland

